

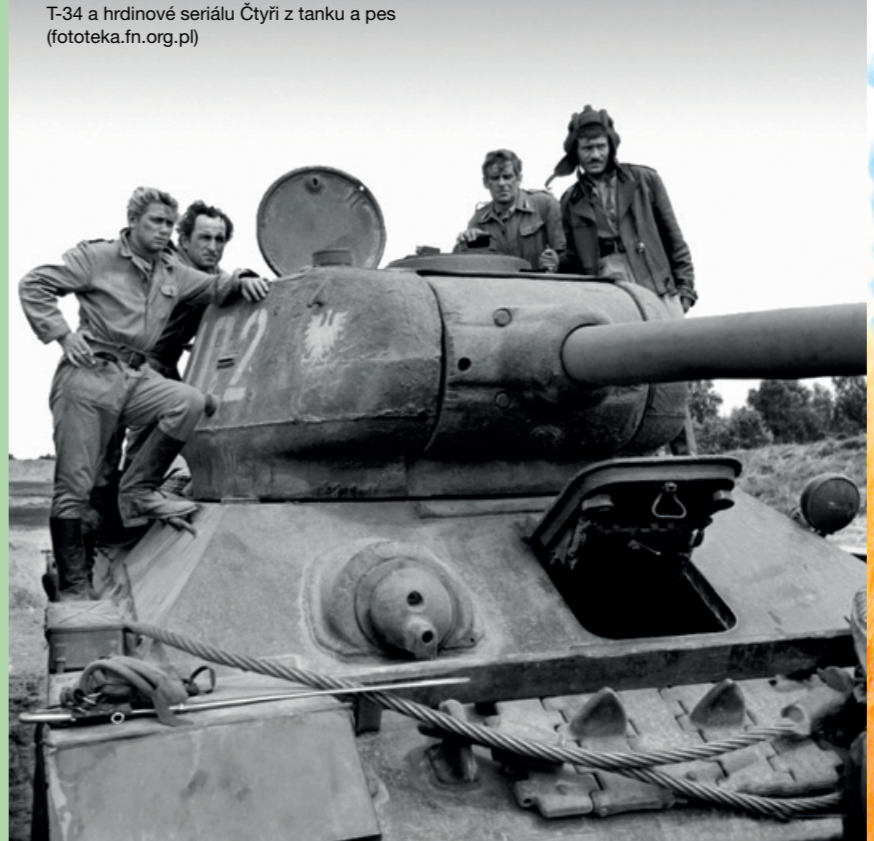
20. STOLETÍ POD PÁSY TANKŮ

Janusz Przymanowski, Marek Pivovar, Radovan Lipus

ŠARYK VZPOMÍNA



Premiéra 24. května 2013



T-34 a hrdinové seriálu Čtyři z tanku a pes (fototeka.fn.org.pl)

T-34

Sovětský střední tank T-34, vyráběný v několika modifikacích v letech 1940-1958, je jedním z neúspěšnějších tanků v historii. Model T-34/76, vyráběný do roku 1943, měl kanón ráže 76 mm a čtyřčlennou osádku tvořenou velitelem/střelcem, nabíječem, kulometčíkem/radistou a řidičem. Tento tank neměl na začátku války konkurenci, avšak proti novým německým *Tygrům* a *Panterům* byl prakticky bez šance. Proto byl od roku 1943 postupně nahrazován novou verzí T-34/85 s pětičlennou osádkou a 85 mm kanónem. Celkem bylo vyrobeno 35 120 tanků T-34/76 a 48 950 tanků T-34/85.

Husitský tank

I Češi se zasloužili o vznik tanku, i když se o tom málo ví. Jak nám potvrdil major docent Vojen Lauf z Vojenského historického ústavu v Praze, už v srpnu 1423 husitský vynálezce a lidumil Josef Nadržný napsal dopis Janu Žižkovi, v němž ho informoval o své práci na projektu bojového pásového vozidla nazvaného, podle jeho předzdivky, *nádrž*. Jako vhodný materiál pro pancéřování se mu jeví dubové dřevo. Výzbroj by byla tvořena trojemi vidlemi ráže 7.65 mm a cepem ráže 5 m. Volitelně by byl dodáván i řemdih. Pohon by obstarávaly tři ovce na nekonečném pásu uvnitř *nádrže*. Žižka si dopis bohužel nepřečetl, byl v té době naprosto slepý, takže *nádrž* do bojů nezasáhla. Přestože Lauf publikoval na toto téma několik článků v prestižních časopisech „Husitství včera, dnes a zítra“ a „Annals of Řemdiology“, zahraniční autority to dosud nevzaly na vědomí.

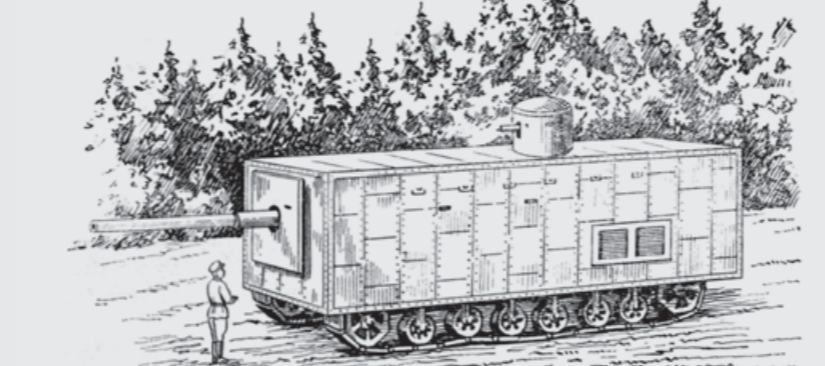
Kolový tank Nikolaje Lebeděnka z roku 1915, zvaný Car nebo Netopýr.

Přední kola měla v průměru téměř devět metrů, zadní 1,5 metru. Tank byl 18 metrů dlouhý, 12 metrů široký a 9 metrů vysoký. Posádku mělo tvořit 15 mužů. Konstruktorovi se podařilo pro tento projekt získat podporu cara Mikuláše II. Prototyp vážící 60 tun byl zkoušen v srpnu 1915. Stroj dobře překonával terénní překážky, brzy však zapadl do bažiny. Carská armáda pak o stroj ztratila zájem a v roce 1923 byl rozebrán.

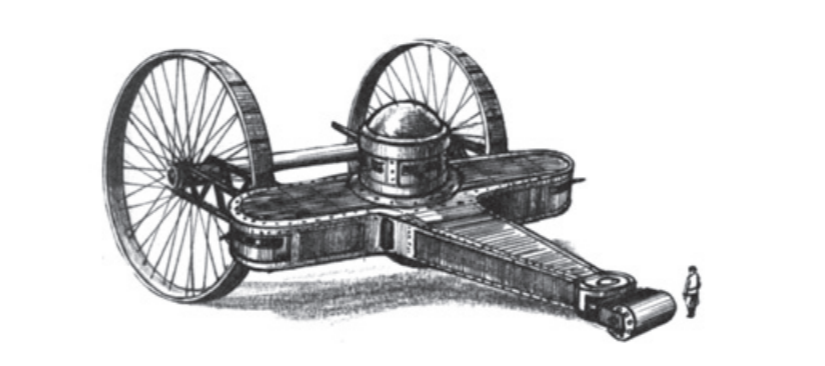
Tanky v Polsku

Polská armáda spoléhala v meziválečném období zejména na jízdu, kterou podle názoru polských vojenských odborníků tanky nemohly nahradit. I maršál Piłsudski se dal slyšet: „Neříkám tank ani tank, ale řeknu: tank ne!“ Podařilo se nám však zjistit, že kromě importovaných francouzských lehkých tanků a tančíků vyráběných podle britského vzoru se potají vyvíjely i originální polské konstrukce. V tajné laboratoři a dílnách na Westerplatte se pilně rýsovaly plány tanků „Chopin“, „Marie Curie-Skłodowska“ a „Koperník“, které se vzápětí ti nejlepší mechanici snažili převádět ve skutečnost. Jak by se byly polské armádě 1. září 1939 hodily... „Koperník“ měl dvouúčelový kanón - jednoduchou modifikací se dal proměnit na výkonný dalekohled. „Chopin“ měl vestavěný gramofon a revoluční ovládací otáčení věže pomocí klávesnice. Nejpozoruhodnější konstrukcí byla „Marie Curie-Skłodowska“ neboli MaCuS. Pancíř byl obohacen smolincem a vysílačka byla napájena baterií z rádía (Ra). Pro MaCuS bylo vyvíjeno i speciální střelivo s náplní z uranu. Šlo tedy o první jadernou zbraň v historii lidstva! Proč jen to ti naši severní sousedé tají?

Mendělejevův tank (Rotmistrov, P. A.: Doba a tanky, Naše vojsko 1974)



Lebeděnkův kolový tank (Doba a tanky)



Původ slova tank

Protože britská armáda nejevila na začátku první světové války o obrněná vozidla zájem, ujalo se tohoto plánu námořnictvo, a v počátcích se používalo slovo *landship*, tedy pozemní loď. Mimochodem, mnoho anglických výrazů pro části tanku (*hull* - trup, *hatch* - průlez, atd.) má původ v námořní terminologii. V rámci utajení byly první plány označeny jako *water carriers for Russia*, tedy „nádrže na vodu pro Rusko“. Admirálové si však brzy uvědomili, že zkratka pro „water carriers“ jim není zrovna po chuti, a označení se změnilo nejprve na synonymní *water tank*, a to se pak zkrátilo na *tank*, a tank už to zůstalo.

První ruské tanky

Kdyby Velká říjnová revoluce přišla dříve, nepochybně by první tanky vznikly v Sovětském svazu. I přes tuto zákeřnou nepřízeň dějin se ruští vynálezci zapsali do tankové historie nesmazatelným písmem. Zkostnatělý carský absolutismus jim však neumožnil plně rozvinout jejich talent a předstihnout britské a francouzské plagiátory. Zalistujme knihou hlavního maršála tankových vojsk a hrdiny SSSR P. A. Rotmistrova „Doba a tanky“ a připomeňme si dvě pozoruhodné konstrukce ruských inženýrů:

Mendělejevův tank.

Projekt pásového tanku z let 1911-1915 vyvinutý Vasilijem Dmitrijevičem Mendělejevem, synem slavného chemika D. I. Mendělejeva. Tento tank s mnoha na svou dobu revolučními prvky měl vážit 170 tun, výzbroj by tvořilo dělo ráže 120 mm a kulomet Maxim. 150 mm silný pancíř měl chránit osmičlennou osádku. Zaostalý ruský průmysl však nebyl na tento projekt připraven.

První německý tank A7V (www.wiivehicles.com)



- 1903 - H. G. Wells vydal povídku „The Land Ironclads“ (Pozemní obrněnci), ve které se objevují třicet metrů dlouhá válečná vozidla s dálkově ovládanými děly, jejichž překvapivý nástup rozhodne zákopovou válku.
- 1916 - První tanky zasahují do bojů první světové války v bitvě na Sommē u obce Flers. Šlo o britský tank typu „Mark I“.
- 1918 - První souboj tanků. U Villers-Bretonneux se neplánovaně střetly tři britské tanky „Mark IV“ a tři německé tanky „A7V“, bez jasného vítěze.
- 1920 - První tank vyrobený v Sovětském svazu, nazvaný „Bojovník za svobodu soudruh Lenin“, byl kopií francouzského „Renaultu FT“.
- 1943 - Největší tankové bitvy v historii, bitvy v Kurském oblouku, se zúčastnilo 2928 německých a 5128 sovětských tanků.
- 1956 - Více než tisíc sovětských tanků se podílelo na potlačení maďarského povstání.
- 1967 - Jedním z rozhodujících momentů Šestidenní války byl překvapivý nástup izraelských tanků na Sinajském poloostrově proti mnohonásobné egyptské přesile.
- 1968 - Nejméně šest tisíc tanků zemí Varšavské smlouvy bylo nasazeno při okupaci Československa.
- 1989 - Na náměstí Nebeského klidu v Pekingu zmasakrovaly čínské armádní jednotky za pomoci tanků poklidné protesty vedené studenty. Svět obletěla fotografie nezbrojeného muže, který se postavil do cesty koloně tanků. O jeho dalším osudu není nic známo.
- 2009 - V Newcastle-upon-Tyne byl vyroben poslední tank typu „Challenger 2“. Tím po devadesáti třech letech skončila výroba tanků ve Velké Británii.

První britský tank Mark I (wikipedie)



Inscenace vznikla díky finančnímu příspěvku statutárního města Ostravy, Moravskoslezského kraje a Ministerstva kultury ČR. Autorská práva Janusze Przymanowského v ČR zastupuje DILIA, o. s., divadelní, literární, audiovizuální agentura, Radlická 1, 190 03 Praha 9-Vysočany.

Text programu: Antonín Dvořák, Jana Pihartová
Výtvarné zpracování: Marek Pražák
Fotografie: Roman Polášek
Sazba: UPGRADE CZ s.r.o., www.studio-upgrade.cz
Tisk: OFTIS, www.oftis.com
Vydalo: Divadlo loutek Ostrava, příspěvková organizace Pivovarská 3164/15, 728 32 Ostrava-Moravská Ostrava www.dlo-ostava.cz
Ředitelka: JUDr. Jarmila Hájková
Umělecký šéf: Václav Klemens
Zřizovatel: STATUTÁRNÍ MĚSTO OSTRAVA

Divadlo loutek Ostrava

JANUSZ PRZYMANOWSKI
MAREK PIVOVAR
RADOVAN LIPUS

NA BOJIŠTI

Tomáš Rossi

Janek, velitel tanku, a také Ovečka Hilda, Zahrádkář

Ivan Feller

Gustík, střelec, a také Ovečka Gretta

Lukáš Červenka

Tomek, radista, a také Ovečka Gertrud, Ministr kultury SSSR, První tajemník Polské sjednocené dělnické strany, Odbojář

Nikos Engonidis

Grigorij, řidič, a také Ovcák (rekrutovaný z wehrmachtu)

Karel Růžička

Šaryk mladý

Antonín Šimela

Šaryk vzpomínající

Ivo Marták

Stanislav Kolicki alias Hans Kloss a také Raněný ruský voják

Martin Legerski

Maxim Isajev alias Otto von Stierlitz a také Ovečka Erna, Autor, Polský důstojník, Maršál Koněv, Filmař

Irena Křehlíková

Stalin a také Ovečka Else, Leonid Iljič Brežněv, Jaruzelskij

Jana Zajacová

Hitler, Marusja a také Magdalena Kosinská (polská odbojářka), Naděžda Ivanovna (ruská odbojářka)

Martin Štěpanda

Ruský politruk, regulovčik

Milan Hrubeš, Daniel Klos

Němečtí a ruští vojáci, ženisté

V TÝLU

Zvuková signalizace: Lukáš Kocián;
světelná signalizace: Pavel Duda nebo Adam Pěcha;
Zbrojovka DLO: Petr Dvorský, Martin Froulík, Zdeněk Janošec,
Jiří Paskonka a Pavel Skorkovský;
ústroj: Alena Bendová

ČTYŘI MUŠKETÝŘI S PANCÍŘEM

A ZVÍŘE

jsou původně postavy románu Janusze Przymanowského (*1922 †1998, spisovatel a novinář, 1943-1945 dobrovolník Rudé armády, 1961 povýšen na plukovníka) ČTYŘI TANKISTÉ A PES (1964), následně polského televizního seriálu, který - jakožto jeden z mála akčních seriálů ve východním bloku - se stal vzdor značné tendenčnosti kultovním. Scenáristou většiny dílů byl autor románu se svou ženou Marií.

Hans Kloss, vl. jm. Stanislav Kolicki, důstojník polské výzvědné služby, je hrdinou válečného románu Andrzeje Szypulského a Zbigniewa Sajfana S nasazením života, podle nějž byl rovněž natočen polský seriál. O jeho oblíbě svědčí i to, že kpt. Kloss vystupuje v jedné kapitole „Čtyř tankistů“.

Otto von Stierlitz, vl. jm. Maxim Isajev, agent KGB, je hlavní hrdina ruské románové série J. Semjonova Sedmnáct zastavení jara. Tvář na obrazovce mu propůjčil geniální herec Vjačeslav Tichonov. Jistě i jemu vděčí neznámý agent za to, že dodnes žije vlastním životem v komiksech a anekdotách. A jako výše jmenovaní také ve hře Marka Pivovara (*1964, dramaturg a dramatik, četař v záloze) ŠARYK VZPOMÍNÁ.

Stierlitzovi vletěla do zátylku kulka. „Tříštivá,“ blesklo mu hlavou.



Volá Hitler Stalinovi: „Josife Vissarionoviči, nebrali si vaši lidé u mě v sejfu nějaké tajné dokumenty?“
Stalin: „Prošetřím to.“
Volá Stalin Stierlitzovi: „Nesebral jste v říšském kancléřství v sejfu nějaké tajné dokumenty?“
Stierlitz: „Sebral, soudruhu Staline.“
Stalin: „Tak je vraťte zpátky, lidi si stěžují.“



Stierlitz vykopl dveře a po špičkách se plížil k zamyšlenému Bormannovi.



Janusz Przymanowski s týmem

aneb Čtyři tankisté, kapitán Kloss a všichni ti druzí psi i soudruzi

Režijní taktika a strategie, vojenská písňová lyrika a palba autorských nápadů
RADOVAN LIPUS

Scéna, tanky, tančíky, vojáčci a jiná inscenační munice
MAREK PRAŽÁK

Vojenské a jiné mundúry, včetně hlav psů i soudruhů
EVA KOTKOVÁ

Hudba autorská a manévry s hudbou převzatou
TOMÁŠ ROSSI
jakož i hra na harmoniku

vojenské bubny MARTIN LEGERSKI a ANTONÍN ŠIMELA
převážně civilní kytara IVO MARTÁK

Dramaturgie
JANA PITHARTOVÁ (za civilisty)
ANTONÍN DVOŘÁK (za brance)